

loška načela, opće i svetopisamske kratice, papinski dokumenti, bibliografske kratice češće navedenih djela popis suradnika prvog sveska.

U općem uvodu (str. VII—XVI) glavni urednik rječnika pripovijeda o njegovoj povijesti, organizaciji ljudi i rada, o djelatnim načelima prihvaćenim sa strane redakcije i danim suradnicima, o rješavanju dotičnih poteškoća (na pr. predmet rječnika i njegove granice, kritičnost, »pomoćne« natuknice, i t. d.). Mnoge od već susrelih poteškoća pratit će redakciju do svršetka njezina podhvata. Među tima je i pronalazjenje suradnika, da budu stručnjaci i ujedno uravnoteženi, između »rimske petrifikacije«, kako se ondje kaže, i olakog napuštanja bitnih naučnih stavova i predaja.

Spontano se nameće pitanje o karakterističnim novostima ovog rječnika, osobito ako ga usporedimo s predhodnima (Heimbucher, donekle Escobar). Urednici misle, da on ima slijedeća naročita obilježja: teološko gledanje redovničkog života, moderni historiografski temelj, pomoć psihologije i sociologije, dovoljan prostor posvećen ličnostima pojedinih utemeljitelja ili začetnika, mnogo članaka posvećeno pravnim strukturama redovničkog života, velika pažnja posvećena starijem, istočnom i zapadnom redovništvu s dotičnim pravilima, i konačno više članaka koji govore o redovničkom ili monaškom fenomenu izvan kršćanstva ili katolicizma. Po ovome možemo lako vidjeti, da poglavitu riječ imaju ovdje bogoslovci, povjesničari, psiholozi, sociolozi, hagiografi, pravnici, povjesničari vjera i proučavatelji tzv. »ljudskih nauka« uopće. Uz njih nalazimo i poneke druge, autore mnogih »pomoćnih« natuknica, kao što su one iz povijesti umjetnosti, filologije, opće civilizacije i slične.

Isti urednik rječnika priznaje i skoro neizbježive granice svoga podhvata: često puta je bilo teško doći do potpunih informacija o stanju pojedinih Redova i Družbi; zatim, ako se i došlo do istih, često nisu bile zadovoljavajuće, jer bi se kadkad htjelo u njima štošta prešutjeti, ili bi se nastojalo zauzeti obrambeni stav; često, što je osobito slučaj kod ženskih ustanova, ne postoji dovoljna »povijesna« svijest o odigra-

noj ulozi. Stoga se je suradnicima pružalo izvjesnu shemu, po kojoj su imali izraditi dotični članak, što se pokazalo od znatne pomoći. Pri koncu svoje uvodne riječi glavni urednik djela kaže: »Savršeno smo uvjereni, da nismo došli do ideala. Korak po korak, kako smo napredovali u pripravljanju rječnika, rastao je dojam o nepotpunosti i nesavršenosti našega rada. Ipak, sokoli nas svijest, da smo u biti postigli uspjeh za kojim smo išli: da popunimo jednu prazninu i da pružimo jedno sredstvo rada« (str. XVI).

Potpisujemo ovu i druge izjave urednika našega rječnika, izražavajući osobno mišljenje, da se radi doista o velikom ostvarenju na odnosnom području: na ostvarenju, s kojim talijanska specijalizirana literatura postizava izvjesno prvenstvo. Radi se o djelu, mislimo, za kojim će već pri prvim koracima posizati svatko koji se bavi ili će se baviti pitanjima redovničkog života. I naše hrvatske stvari na ovom području bit će dolično predstavljene. Već u ovom prvom svesku nalazimo par članaka, koji se nas tiču: o Služavkama (talij. *Ancelle*) Djeteta Isusa, o benediktincima u Dalmaciji (kraće) i o bogumilima. U drugom svesku naći ćemo duži članak o redovnicima u Hrvatskoj uopće (talij. *Croazia*), a slijedit će i drugi, manji ili veći članci.

A. J. Matanić

Aleksej Knjazev, PROROCI, s ruskog preveo *Mladimir A. Todorovič*, izd. »Pravoslavljek«, Beograd 1974, str. 56.

Pisac u Uvodu zacrtava put svojeg izlaganja. Proroci imaju veliku i vrlo važnu ulogu u povijesti razvitka i usavršavanja bogoobjavljene religije. Njih su izučavali i izučavaju s čisto religiozne točke gledišta u prijašnjim vremenima. U 18. i 19. st. počeli su se izučavati također s historijske točke gledišta. U njima nalazimo vrlo dragocjen izvor za utvrđivanje biblijske kronologije i upotpunjavanje slike biblijske historije. Naše vrijeme, koje se »odlikuje traženjima raznovrsnih novih puteva, među potresima koji su narušili mnoge ranije strukture, često nastoji da se nadahne prorocima i pozivajući se na proročku smjelost

hoće da nađe opravdanje za raznovrsne metode radikalnih akcija, koje se kadkad prihvataju kao jedini način rešavanja problema uspostavljanja hrišćanskog jedinstva i drugih problema koji stoje pred savremenim čovečanstvom«. Proizlazi da prorocima pripada ugled ne samo u oblasti dogmatskog učenja, nego također i u oblasti praktičnog vjerskog života. To pitanje nije potpuno razjašnjeno u bogoslovlju. »To nas svakako stavlja pred opšte pitanje o normativnom značenju Staroga zaveta u oblasti hrišćanskog etičkog učenja«. Pisac se ograničuje samo na jedan primjer kako prorok i njegova propovijed mogu imati presudan značaj za pravilno shvaćanje suštine kršćanskog života. To svjedočanstvo čine neke pojedinsti govora koji Djela apostolska (glava 2) u svom pripovijedanju o silasku Duha Svetoga na apostole stavljaju u usta apostola Petra. Ono opisuje »novozavetno stanje čovječanstva kao nošenje proročkog dara«.

Pisac se ograničuje uglavnom na proroke 8. st. pr. Krista, na Amosa, Hošeju, Miheja i Izaiju, kada se u Izraelu pojavljuje i razvija proročka književnost. Pisac ipak upotpunjuje knjigu razmatrajući pojavu profetizma u Starom i u Novom zavjetu. Odatle dva dijela: I Proročki pokret i proročka služba u Starom zavetu, i II Proročka služba u Novom zavetu.

U prvom dijelu u sedam glava opširnije govori o pojavi proštva. U prvoj glavi: »O suštini proročke službe« postavlja važno pitanje koje su karakteristike proročke službe. Kao prvu osobinu stavlja »proročka sloboda« u pozivu i izboru, u oblicima istraživanja proročke propovijedi, o nezavisnosti službe od svakog zemaljskog hijerarhijskog poretka. Zatim na temelju biblijske terminologije, posebno riječi *nabi* i *prophetes* u prijevodu Sedamdeseterice jasno je da prorok nije samo predkazivač budućnosti i mesijanskih dana, iako su i to, već su prije svega nadahnuti religiozni vođe, propovjednici Božje riječi, čvrsto uvjereni u svojim govorima i izjavama da ih je sam Bog poslao na službu koju vrše.

U drugoj glavi govori o »Historiji proročkog pokreta u Izraelu«. Raz-

likuje kolektivnu proročku službu posebno u 11. st. i 9. st. a koja je dijelom pod kanaanskim utjecajem, i proročku službu kao osobnu karizmu i to razvija kod Ilije, zatim navodi četiri grupe proroka koje slijede jedna za drugom: proroci u 8. st.: Amos, Hošeja, Miheja i Izaija; proroci u 7. i 6. st.: Sefanija, Nahum, Habakuk i Jeremija; proroci u vrijeme babilonskog ropstva: Obadija (?), Ezekiel i Deutero-Izaija; i konačno proroci perzijske epohe: Hagaj, Zaharija, Malahija, Jona, Joel; i na kraju Daniel u 2. st. kada završava proročki pokret u Starom zavjetu i religiozno vodstvo preuzimaju »mudraci«.

Veoma važna glava je treća: »Proroci i lažni proroci«. U čemu se sastoji mjera lučenja pravih i lažnih proroka? Lažni proroci su ukoreni zbog moralnih poroka. Kadkada izgleda da je sam Bog izvor njihove djelatnosti. Temeljna razlika je u poimanju Boga i obveza Saveza. »Istinska proročka služba je neophodno povezana s onim što se može nazvati pravoslavljem samih nebiim, tj. njihovim ortodoksnim pojmovima u vezi sa značenjem izbora Izrailja i u vezi s Bogom koji ga je izabrao«. S tim u vezi nadovezuje se po sebi četvrta glava: »Proroci i Zavet koji je zaključen između Izrailja i Boga«. Proroci podsjećaju na obaveze Zaveta a to je svetost. Zavet je dar svetosti. Proroci, »mada su religiozno prebivali u Starom zavetu, uvek su prevazilazili ostali narod svojim duhovnim nivoom i sva njihova delatnost svodila se u suštini na uticaj koji su imali na sinove Izrailjeve radi njihovog privođenja što višem i što potpunijem religioznom iskustvu« (str. 21). Tim u vezi je i glava peta: »Proroci i božansko rukovođenje koje se ispoljilo u sveštenoj istoriji«. Sveta povijest Izraela je povijest sudova koje je pripremio tom narodu Bog koji ga je izabrao. U tim sudovima Bog preko svojih proroka otkriva Božjem narodu nove i nove objave. U šestoj glavi pisac nam prikazuje Mojsija kao »obrazac proročke službe« i kako se Mojsije može smatrati prvim izraelskim prorokom.

Sedma glava: »Uopštavanja i zaključci«. Imamo tu značajno tumačenje riječi *massa* koje se redovno prevodi proroštvo dok Vulgata pre-

vodi s Onus-tegoba, breme. Tema o sudu je stalna tema u proročkim spisima. Povijest Izraela prolazi kroz krize koje su imale karakter Božjih sudova. Svaka takva kriza je označavala »naredni korak napred u jednom neprekinutom istorijskom procesu Izraeljevog poimanja otkrivenja koje mu je dano u postepenoj meri«. Bog daje čovjeku znanje o sebi ne nizom apstraktnih kategorija nego »nizom intervencija radi ostvarenja Njime smišljenog plana o čoveku i svetu« (str. 47). Zbirka i niz svih Božjih silazaka u povijest stvara svetu povijest.

U drugom dijelu govori nam pisac sažeto o »proročkoj službi u Novom zavetu«. Razlikuje proročku službu u novozavjetnoj svetoj povijesti pred dolazak Božjeg kraljevstva, u djelatnosti i propovijedi Ivana Krstitelja; u trenutku »prelaska čovečanstva u Novi zavet«, u Kristovoj propovijedi i njegovu djelu; poslije, prijelaska, u vremenu Crkve pod djelovanjem Svetoga Duha. Pisac razlikuje proročku službu u Crkvi kao svojinu pojedinaca i kao dar sveopćeg proroštva. Na ovom se malo dulje zaustavlja i tumači u čemu je taj dar prorokovanja. Posebno naglašuje da ovaj dar proroštva mora prožeti sve oblasti krćanske djelatnosti. I taj dar konačno se svodi na »životno ispovedanje Isusa kao Sina Božjeg i Spasitelja, kao Gospoda koji je već došao i koji će doći, koji se očekuje u slavi, koji se zacario u ljudskim srcima i u Crkvi, a preko njih u celom svetu, koji će se javiti u slavi da pobedi i posljednjeg neprijatelja, smrt. . . I stoga nije čudo što sav krćanski život eminovno dobija proročki ton. Time se još jednom ističe neophodnost udublivanja u propoved starozavetnih proroka, koji su imali predokus toga života kroz svoju harizmu, da bi se shvatilo i suština novozavetnog života i njegovo pravilno ispoljavanje u crkvenom životu i u životu u Crkvi«.

Ova mala knjižica o Prorocima pruža nam tako dragocjeni uvid u studiju proroka u pravoslavnoj teologiji, posebno u ruskoj, te je i s te strane dragocjen doprinos ekumenskom dijalogu. Bez uzajamnog poznavanja teologije na svim područjima njenog znanja, ne može se govoriti o ekumenskom dijalogu,

pogotovo ne o plodnom. Šteta što knjiga vrvi štamparskim greškama, lapsusima, netočnim transkribiranjem hebrejskih i grćkih riječi, ispuštanjem riječi i rećenica. No uza sva nedostatke knjiga nam dobro dolazi i zahvalni smo prevodiocu na ovom daru.

C. Tomić

Joseph Colomb: »VJERSKA PSIHOLOGIJA — NACIN I PREDMET KATEHEZE« Prvi dio: Katehiziranje djece u prva 4 razreda osnovne škole (ciklostil) Zagreb, Vlačka 75; S francuskog prevele: Anastazija Trobentar, Mirjam Šurjan i Kladija Đuran.

Da ne bude zabune važno je unaprijed napomenuti da je cijelo djelo J. Colomba prevedeno na hrvatski, pripremljeno za štampu kod Krćanske sadašnjosti (već je štampano u špaltama), no onda se iz nepoznatih razloga odstupilo od štampanja djela. Tako je za sada izdan (ciklostilski) samo prvi dio. Svakako, za jednim takvim djelom, za jednom općom katehetikom, koja obuhvaća sva vaŕnija razdoblja ljudskog razvoja, i koja se dotiče svih teških problema suvremene kateheze, osjeća se kod nas potreba. Šteta je što djelo nije cjelovito štampano, tim više, što nije regionalnog, već općeg karaktera.

Autor u svom djelu obrađuje 4 najvažnija razdoblja ljudskog života: Djetinstvo, mladenaštvo, zrelo dob i starost, analizira svojstva kriza prelaznih doba, te upućuje na pružanje pomoći u njihovom svladavanju, premda je, kako sam kaže, mentalitet današnjih krćana takav da se oni »čude kad se govori o katehezi odraslih i staraca«. U tom pogledu do sada se utoliko napredovalo, u koliko su krćani napokon shvatili potrebu poučavanja »mladeži u vjeronauku za cijelo vrijeme školovanja« (str. 8). Na koncu knjige daje autor opširnu analizu suvremenih problema u katehizaciji i evangelizaciji današnjeg čovjeka: utjecaj današnjeg mentaliteta na katehezu s obzirom na Crkvu, s obzirom na moderni svijet, znanost i tehniku; problemi suvremenog čovjeka — rapidne promjene kojima je podvrgnut, osamljenost, nesigurnost. Daje upute za katehizaciju de-